

לבנין, ודברי הכל מותר להחזיר.

כי פליגי — בשיש להן ציר באמצע התריס, ותוחבים אותו בחור שבאמצע דופן פתח התיבה [לשון רש"י], שאינו דומה לבנין גמור. (18)

מר בית שמאי סבר: גזרינן ציר באמצע יב-א אטו ציר מן הצד הדומה לבנין גמור, ולכן אסרו גם את התריס עם הציר באמצע.

ומר בית הלל סבר: לא גזרינן.

ונמצא שאין מחלוקת בין הברייתות, אלא

נדמהו למחובר, שבין באמצע ובין בצד איסורו משום בונה]. ועיין עוד בהערה הבאה.

18. כתב הר"ן שבית שמאי אסרו החזרת תריסי חנויות עם ציר באמצע, כיון שתריס עם ציר בצד יש בו איסור דאורייתא של בנין בכלים, וגזרו על ציר באמצע אטו ציר בצד. ובסילוק תריס עם ציר באמצע, סברה משנתנו שבית שמאי אוסרין. ורבי שמעון בן אלעזר נקט שמודים בסילוק להתיר, לצורך שמחת יום טוב ונחלקו רק בהחזרה, ומאותו טעם אסרו בית הלל להחזיר תריסי בתים אפילו כשיש להם ציר מהאמצע, דגזרו ציר באמצע אטו ציר מן הצד, וציר מן הצד אסור משום גזירה שמא יתקע, [וכמו שאסרו בית שמאי בחנויות]. וכן מבואר בתוס' [ד"ה מהו דתימא] שבית הלל אסרו להחזיר תריסי בתים שיש להם ציר באמצע — כמו תריסי חנויות שהותרו — בגזירה שמא יתקע.

[ובמלחמות ה' [לעיל י א] הסיק הרמב"ן שאם תקע בציר מן הצד, חייב. וכן כתב בשבת קב א וכן דעת הרשב"א בעבודת הקדש, ועיין בביאור הלכה תקיט ובשער הציון סק"ד שההיתר רק משום שמחת יו"ט. ולכאורה תימה שהרי הטעם שהתירו להחזיר כיוון הכלים [ראה מג"א סוף שיג], הוא מפני שעומדים לפתיחה וסגירה, ומאי שנא צירי תריסין. וצריך לומר, שרק העומד להפתח אף כשנתקע, מותר להחזירו, כי אין בו תקיעה גמורה, ותריסין שאין עומדין לכך, אם תקע חייב. ואכ"מ. וראה הערה 11].

ולא ביאר על איוו מלאכה יעבור. ובסוגיין ובשבת [מז א] נקט שעובר בכל מלאכה שעושה בהם חוץ מבנין.

ולעיל [הערות 11-12] הבאנו דעת רש"י והריא"ז שבבתים אסור גם הסילוק לבית הלל, ואילו בתיבה מותר הסילוק כי אין חשש שמא יתקע, [ועיין מאירי]. וכבר תמהו היש"ש הראש יוסף והפני יהושע מה טעם אסרו את הסילוק בבתיים כשאין גזירה שמא יתקע, [ובלחם משנה יו"ט ד יב הסיק שהסילוק מותר]. וכתב החתם סופר שצירי תריסין עשויים באופן אחר מצירי תיבות, והיינו שלא שייך כלל בתריסין חשש שמא יתקע, כי אין דרך לתקוע בצירי התריסים. ולכן דקדק כאן רש"י [ד"ה בשיש], ופירש שהטעם לאסור בציר מן הצד, אינו משום שמא יתקע, אלא שדומה לבנין. וכן צריך לפרש בהכרח בדעת הרמב"ם, תוס' רי"ד והריא"ז, [הובאו לעיל בהערות 4-10] שביארו דין התריסים במחובר, ומשמע שאינו משום גזירה שמא יתקע, אלא משום שנראה כבונה. [וכך ביארנו בפנים, ועיין רש"י לעיל י א ד"ה אף שהאיסור רק משום טירחא, והערנו על כך בהערה 7 על תוס' בדף ט ב].

ולדבריהם נראה שטעם האיסור בבתיים אפילו בציר באמצע, הוא כפי שביאר הפני יהושע, שהשוו דין תריסין לדין מחובר, שהרי אסרו מן הצד דדמי למחובר, ובמחובר אסור גם בציר באמצע, ולכן אסרוהו גם בתריסין. [אך לטעם האוסרים משום שמא יתקע דחוק לומר כן, שהרי איסורו משום מכה בפטיש, ומה טעם

הברייתא הראשונה השמיעה לנו את המחלוקת שבין בית שמאי ובית הלל באופן שיש להם ציר באמצע, ולכן סיימה שאם אין להם ציר כלל – דברי הכל מותר.

ואילו הברייתא השניה השמיעה את המחלוקת באופן הפוך, דהיינו שנחלקו כ"ש אין להם ציר" בצד אלא רק באמצע, ולכן סיימה ש"אם יש להם ציר" – דהיינו מן הצד – לדברי הכל אסור להחזירם.

הסוגיא לפנינו דנה בגדרי היתר המלאכה לצורך אוכל נפש ביום טוב, והצבנו כהקדמה את הכתובים האמורים לענין מלאכה ביום טוב.

נאמר בפרשת בא [שמות יב, טז] לגבי חג הפסח: "וביום הראשון מקרא קדש, וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם".

לעומת זאת בפרשת המועדות [ויקרא כג] לא

הוזכר היתר עשיית מלאכה לצורך אוכל נפש, אלא כך נאמר שם:

בחג הפסח: "ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו" [כג ז].

בשביעי של פסח: "ביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו" [כג ח].

בחג השבועות: "מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו" [כג כא].

בראש השנה: "זכרון תרועה מקרא קדש, כל מלאכת עבודה לא תעשו" [כג כד].

בסוכות: "ביום הראשון מקרא קדש, כל מלאכת עבודה לא תעשו" [כג לה].

בשמיני עצרת: "ביום השמיני מקרא קדש, כל מלאכת עבודה לא תעשו" [כג לו].

ואילו לגבי שבת ויום כפור נאמר: "וכל

שמותר לכולי עלמא, דהיינו כשאין להם ציר כלל, לא הודו בית שמאי לבית הלל אלא בחנויות. אך בבתי אסרו אפילו כשאין להם ציר. וכן יש לומר לגבי מחלוקתן בגזירה על ציר באמצע אטו מן הצד, שלא נחלקו אלא בחנויות. [ועיין בדבריו שנקט לפי ביאורו שבבתי לכולי עלמא אסור אף כשאין ציר, ולכן דחה שם פירושו מפני הסכמת הפוסקים להתיר בלא ציר אף בבתי, ולכאורה אין צריך לומר כן. אלא בית שמאי בלבד אסרו בבתי, ובית הלל התיירו, ובחנויות הודו ב"ש לב"ה. ובציר באמצע אמרין להיפך, שבית הלל מודים לבית שמאי לאסור, ובחנויות נחלקו. ופשוט].

ועיין שם שפירש באופן שני, שעולא ואביי

והקשו הפני יהושע וראש יוסף שהאיסור על ציר מן הצד אטו ציר באמצע הוא גזירה לגזירה, שהרי לבית הלל אף האיסור מן הצד הוא בגזירה שמא יתקע. וכבר עמד על כך הרמב"ן [בשבת קב א] וכתב דשכיחא היא, ובכהאי גוונא גזרינן גזירה לגזירה. אך עדיין יש לתמוה, שהרי למסקנא בית הלל לא גזרו באמצע אטו מן הצד.

ובשפת אמת הקשה עוד, איך אמרו שבית הלל לא גזרו על ציר באמצע, והרי לעיל אמרו שטעמם משום שהתירו סופן משום תחילתן, ומשמע שגזרו והתירו. והוכיח מכך שבבתי גזרו אף לבית הלל, וכוונת אביי שנחלקו רק בחנויות. והוסיף לפרש לפי זה, כי אף באופן

מלאכה לא תעשו" [כג ג כת].

המותרת ביום טוב, שהיא נחשבת כ"מלאכת הנאה", ואיננה כלולה ב"מלאכת עבודה"⁽¹⁾. ורק בשבת וביום הכיפורים נאמר איסור על "מלאכה" סתם, כי כל מלאכה אסורה בהם.

וכתב הרמב"ן שבכל המועדות נאמר "מלאכת עבודה" לאפוקי מלאכת אוכל נפש

שהן "מלאכות עבודה" והותרה עשייתן רק לצורך אוכל נפש, ואם כן יש לומר שלהיתר מלאכות אלו הוצרכה הגזירה שוה].

והלחם משנה [יו"ט א ד] הקשה מאידך, אם משמעות הכתוב שרק מלאכת עבודה נאסרה, למה הוצרך הכתוב לומר "אך אשר יאכל לכל נפש" בפסח, בפרשת בא, והלא בפרשת המועדות כתוב גם בפסח "מלאכת עבודה". ולהלן נביא את ביאור המגיני שלמה, שנקט כי ההיתר של "מתוך" נלמד מיתור הכתוב "אך אשר יאכל לכל נפש", ולדבריו מובן שצריך קרא או גזירה שוה להתיר "מתוך", כי מהפסוק "מלאכת עבודה" לא נדע להתיר אלא כשעושה לצורך אוכל נפש, ואילו שלא לצורך נחשב כעבודה. ועיין בריש ספר "מלאכת יו"ט" שהרחיב בנידון זה, ודן למה צריך את הפסוק "מלאכת עבודה" ולא למדו מגזירה שוה.

ובאור זרוע [שלח] כתב שהיתר המלאכות נאמר רק לצורך קיום מצוות היום, ומה שמותר לבשל לצורך יו"ט הוא משום שגם זו ממצות היום, ומתוך שהותרו לצורך מצות היום הותרו גם לצורך מצוה שאינה צורך היום. והביא ירושלמי שמותר לטלטל אפילו גדול למולו ביו"ט שהרי היא מצוה, וכבר תמה על כך **בביאור הלכה** [תקית] שהרי אסור למול ביו"ט מילה שלא בזמנה [שבת קלג א], וראה **בחיידושי הגר"ש רוזובסקי** [פסחים שיעורי הדף אות צג] שביאר שנחלקו הראשונים אם רק "חובת היום" נחשבת צורך היום או שכל צורך מצוה המוטלת עליו נחשב צורך.

ומצינו סברא מחודשת לרבינו **חננאל** [בשבת קלב ב, ובפסחים פד א] שמלאכת אוכל נפש לא

נחלקו בטעמיהם במחלוקת רבי שמעון בן אלעזר ותנא דידן, כי לתנא דמתניתין בית שמאי אוסרין גם סילוק, ואם כן לא יתכן לבאר טעמם משום גזירה שמא יתקע, שאינה קיימת אלא בחזרה ולא בסילוק, וכדלעיל, ובהכרח שהאיסור הוא משום דסברי בית שמאי יש בנין בכלים, ובית הלל התירו סופן משום תחילתן, אך בבתיים יהיה אסור אפילו אם אין להם ציר, משום בנין מדרבנן. משום גזירה שמא יתקע. [ולפי זה אין צריך טעם דהתירו סופן משום תחילתן ואף בבתיים יהיה מותר לסלק ולהחזיר תריסים, ובית שמאי יודו בסילוק גם בחנויות ודוחק].

1. **רש"י בפירושו לברייתא דרבי ישמעאל**

במדה השלישית [בתחילת תורת כהנים, וכל דבריו נמצאים ברבינו בחיי] כתב שהכתוב התיר מלאכת אוכל נפש רק בחג המצות, דכתיב ביה "אך אשר יאכל לכל נפש", ולמדו חז"ל בבנין אב לכל המועדות.

והיראים [שד — שו] כתב שהתורה התירה לעשות מלאכה ביו"ט בין לצורך הגוף ובין לצורך הנפש דהיינו לקיום מצוה, ונקט שאין היתר מחודש של "מתוך" אלא היתר אחד הוא לשניהם, והביא את מקור הספרי [בפרשת פנחס קמז] שלמדו גזירה שוה "מקרא קדש-מקרא קדש" מחג המצות לשאר המועדות. ואף **הרמב"ן** הביא דברי הספרי, ותמה למה הוצרך לגזירה שוה ולא למד ממשמעות הכתוב שרק "מלאכת עבודה" אסורה ולא מלאכת הנאה, עי"ש. [ולהלן הערה 3 ובע"ב הערה 1 נבאר כי לדעת רש"י והרמב"ם במלאכת הנאה אין הצורך מתיר את המלאכה, אלא רק מגדירה כמלאכה שאינה בכלל איסורי יו"ט, אולם יש מלאכות

מתניתין:

הוצאה מרשות לרשות הנעשית לצורך אוכל נפש – הותרה ביום טוב לדברי הכל.

אלא שנחלקו בית שמאי ובית הלל בהוצאה שאינה לצורך אוכל נפש:

בית שמאי אומרים: אין מוציאין ביום טוב לא את הקטן לטייל עמו ואפילו למולו(2), ולא את הלולב לצורך נענועו ולא את ספר

והביא בשם רבינו חננאל כי לכך הוצרך הכתוב בפרשת בא להתיר בהדיא מלאכת אוכל נפש, מאחר ונאמר שם "כל מלאכה לא יעשה", ובכלל לשון זו גם מלאכת אוכל נפש, עד שהוציאה הכתוב מהכלל. ובשאר המועדות הוזכר בקצרה שלא נאסרה אלא "מלאכת עבודה", והובאו דבריו בספר החינוך [מצוה רחצ]. וראה גם דברי אבן עזרא בפרשת בא.

ולהלן [ע"ב הערה 1] יבואר בדעת הרמב"ם שהבערה לא נאסרה כלל ביו"ט ואינה צריכה היתר "מתוך" כשאר מלאכות, ואם כן יתכן שיש שני חלקים באיסור המלאכה ביו"ט, א. מצד קדושת היום, שעבודה אסורה בו, ואין בו היתר "לצורך" אוכל נפש, אלא רק מלאכה שנעשית באוכל גופו ואינה עבודה. ב. איסור מלאכה כמו בשבת, ואיסורה אף שאינה עבודה, והותרה לצורך אוכל נפש, ובהבערה שייך רק איסור זה כי התמעטה מ"לא תבערו" שאינה מלאכת עבודה האסורה מצד יו"ט. [ובית שמאי נקטו שכל איסור מלאכה ביו"ט הוא כשבת, ולכן סברו שאו"נ הוא דחיה].

ונמציינו למדים נפקא מינה בהגדרת ההיתר, לענין עשית מלאכת אוכל נפש שהיה אפשר לעשותה מערב יו"ט, שאם האיסור "נדחה" מפני שמחת יו"ט אסור להניחה בערב יו"ט לעשותה ביו"ט על ידי דחיה, אך אילו "הותרה", ואינה בכלל המלאכות האסורות ביו"ט, מותר להניחה לכתחילה כדי לעשותה ביו"ט, ועיין עוד בקהילות יעקב [ביצה יג], ובהערה הבאה.

2. רבינו חננאל ביאר שבית שמאי אסרו להוציא כל דבר שאינו צורך אוכל נפש, ואפילו לצורך מצוה כגון קטן למולו, וכתבו תוס' [סד"ה ה"ג] שלביאור זה גם בית הלל לא התירו להוציא אלא

"הותרה" ביו"ט, אלא נדחה איסורה מפני שמחת יו"ט, [כך התבארה כוונתו בשו"ת שערי דעה ח"ב יד, עי"ש]. וכן הסיק השאגת אריה [קב] מסוגיית הגמרא בפסחים [סח ב] שהיתר מלאכת אוכל נפש הוא מפני שמחת יו"ט. אולם בתוס' שם [סח ב ד"ה הכל] כתבו דשמחה דוחה אפילו אם אין למדים מצות שמחה מקרא, ומבואר שאין כוונת הגמרא שם לומר ששמחת יו"ט דוחה את האיסור דאורייתא, אלא רק לגבי היתר איסורי שבות, וכמו שכתבו תוס' לעיל [ח א] להתיר טלטול מוקצה משום שמחת יו"ט, ומשמע שהיתר מלאכת אוכל נפש אינו משום שמחת יו"ט. ועיין חמדת שלמה בסוגיין.

ובמלאכת יו"ט [אות ה] הוכיח מדברי הר"ן שכתב [להלן יז א] דמלאכת אוכל נפש "הותרה" ביו"ט שאפילו אם יכל לעשותה מערב יו"ט מותר לעשותה ביו"ט, ולכן מותר גם להרבות בשיעורין ביו"ט, שלא כמבשל לחולה בשבת שהאסור רק "נדחה", ומתיר לצורך החולה בלבד. וכן כתב גם הרא"ש ביומא [פג ב], וגם בשטמ"ק בכתובות מבואר שנחשבת "הותרה", וכן משמע מהרמב"ן, דהוי מלאכת הנאה ולא נאסרה כלל ביו"ט, [אך בחידושיו בשבת עד ב משמע דהוי דחיה, וצ"ע]. ובישועות יעקב [או"ח תצה ב] נקט שבכך נחלקו ב"ש וב"ה אם מלאכת או"נ ביו"ט הותרה או דחיה.

תורה לקרא בו, מרשות היחיד לרשות הרבים, לפי שאינה הוצאה לצורך אוכל נפש, ולא הותרה ביום טוב אלא מלאכת

אוכל נפש⁽³⁾.

ובית הלל מתירין, מהטעם שיבואר בגמרא.

לצורך כגון למצוה, וכ"ה ודאי לשיטת האו"ז לעיל], ותמהו על כך שהרי לבית הלל מותר אפילו לשחק בכדור ברה"ר, ובהכרח שהמלאכה הותרה לצורך היום ואפילו שלא לצורך מצוה, וראה בהרחבה בהערה 7.

3. רש"י פירש שבית שמאי ובית הלל נחלקו בכל דבר שאינו צורך אכילה. וכן ביאר בסוגיית הגמרא [בד"ה אלא מדלא] שדעת בית שמאי כי רק דבר שהוא לצורך אכילה התורה התירתו, אך כל שאינו לצורך אכילה עומד באיסורו מן התורה. ועיי' בד"ה לצורך, שהביא את הפסוק "אך אשר יאכל לכל נפש", והיינו שרק צורך אוכל נחשב כצורך.

ובדעת בית הלל ביאר המגיני שלמה [לפי רש"י], שלמדו מדכתיב "אך אשר יאכל לכל נפש", ולא כתיב "אך אוכל נפש", כי עצם המלאכה הותרה אם יש בסוגה צורך לאכילה, ולא נאסרו ביו"ט אלא מלאכות כאריגה ובניה שאין בהם צורך לאכילה לעולם, ולפיכך, אף אם אין במלאכה המותרת צורך כלל ביום טוב, אינה נאסרת, וכדבריו מבואר בשטמ"ק [כתובות ז א ע"ש] ולקמן נאריך בזה.

ולכאורה לדעת רש"י והרמב"ן, לשון הגמרא אינו מדוקדק, שהרי לא הותרה מלאכה לצורך אוכל נפש ומתוך כך הותרה לכל צרכו, אלא שמלאכות אלו לא נכללו מעולם באיסור מלאכה ביום טוב והוגדרו כמלאכות הנאה, ולא נאסרו ביום טוב אלא מלאכות עבודה.

[ופשטות לשון "מתוך" משמעותו כמו הכלל "הואיל ואישתרי אישתרי" והיינו רק באופן שהותר איסור אחד במעשה ואגב כך הותר

איסור נוסף. אך פסחים מו א מבואר שגם במקום שלא חל איסור מעולם אמרינן "הואיל", ויש לדחות כדלהלן, [ועיי' מלאכת יו"ט אות ה' ואכמ"ל]. ועוד יש לתמוה הרי רק במעשה אחד אמרינן הואיל ואישתרי מאיסור אחד לחבירו, אך מנלן להתיר כל המלאכה במעשים שונים. [ועיי' מנחת חינוך רסד].

ואילו היה הביאור להיפך, ניחא, דהיינו שבית שמאי התירו סוג מלאכה שיש בה צורך אוכל נפש, כי אינה מלאכת עבודה, [אך אם עצם המלאכה היא "עבודה" אף שיש לו הנאה ממנה אסורה], ובית הלל התירוה רק לצורך אוכל נפש אף שהמלאכה אסורה, והוי "מתוך שהותרה" [וכן משמע קצת במלחמות ה יג ב בדפי הרי"ף], אבל במגיני שלמה מבואר להדיא שבית הלל התירוה לגמרי.

ויתכן לומר שרש"י נקט כשיטת היראים [הובא לעיל] שחלק על הרמב"ן, וסובר כי מלאכה לצורך אוכל נפש נכללת במלאכת עבודה, אלא שלמדו גזירה שוה לפרשת מועדות מההיתר האמור בחג הפסח בפרשת בא. וממנה למדו שאינו היתר מחודש "מתוך שהותרה כ"הואיל ואישתרי" אלא "מתוך אותו מקרא עצמו שאתה למד היתר הנאת הגוף אתה למד ממנו היתר הנאת הנשמה". והיינו שמתוך מקרא זה למדנו היתר לכל סוג מלאכה שיש בה תועלת לצורך אוכל נפש. וכן נקט הנשמת אדם [כלל פ] מסברא דנפשיה שאין זה היתר שלא לצורך מיגו שהותר לצורך, אלא היתר על כל המלאכה. ולפ"ז מחלוקת בית שמאי ובית הלל היא מה נכלל במלאכת הנאה.

והראב"ד [בשטמ"ק כתובות שם] נקט

גמרא:

כיון שעבר על "לא תעשה כל מלאכה" 3א0
 כשעשה מלאכה לצורך עולה שאינה נאכלת,
 ולא התירה תורה לשחוט ביום טוב אלא
 עולה שהיא חובת היום⁽⁴⁾.

תני תנא קמיה דרבי יצחק בר אבדימי:
 השוחט עולת נדבה ביום טוב — לוקה, כיון

א ד"ה והפר"ח] כתב שאין החבורה צורך
 הביאה, ואין ההנאה מעצם המלאכה, עי"ש
 שהרחיב בענין זה.
 ולהלן במסקנת הסוגיא נברר דעות
 הראשונים, באלו מלאכות מועיל ההיתר של
 "מתוך".

3א. רש"י כתב שעובר על לאו זה, והוקשה
 להגר"י פיק שהרי מקרא זה נאמר בעשרת
 הדברות לגבי שבת ולא לגבי יו"ט, ולכן גרס
 במסורת הש"ס "כל מלאכה לא יעשה בהם".
 וכבר כתב הצ"ח שרש"י בא לאפוקי ממלאכת
 הוצאה בשבת, והיינו שאינו לוקה משום "לא
 תעשה וגו'" אלא שאינו לוקה אלא על המלאכות
 שבשבת הם כלולים בלאו זה, ואילו הוצאה לא
 נאמרה אלא בפסוק "ויעבירו קול במחנה וגו".
 וראה בסמוך [הערה 5] שהוצאה נחשבת
 "מלאכה גרועה" ולהנ"ל היינו משום שאינה
 נכללת בשם "מלאכה" סתם, אלא נאמרה בפני
 עצמה, כמבואר בהערה 10 לתוס'.

4. רש"י פירש שלוקה רק על עולת נדבה, כיון
 שיכול להקריבה אחרי יו"ט, אבל בעולה שהיא
 חובת היום אינו לוקה כי התורה התירה
 להקריבה, ונבאר שיטתו בהערות על תוס' ד"ה
 השוחט. [וראה בחזו"א [מנחות לב כא] כי גם
 ההקטרה מותרת משום מתוך, אף על גב דאברי
 עולה קרבין בלילה, ואינה כשחיטה שזמנה דוקא
 ביו"ט, כיון דחביבה מצוה בשעתה, ועיין
 בהערות על תוס' ד"ה הכא בעמוד ב'].
 אולם תוס' [בד"ה השוחט] והרשב"א, הקשו
 מהא דאמרינן לקמן [יט א] שגם לבית הלל אין

שההתר "מתוך" נלמד מהכתוב "הוא לבדו
 יעשה לכם" ודרשינן לכל צרכיכם, ולפיכך הסיק
 שההתר הוא רק בדברים שאי אפשר לעשותן
 מערב יו"ט. והביא השטמ"ק שרכו חלק על
 הראב"ד וטען שרק במכשירין מצינו חילוק אם
 אפשר לעשותן מערב יו"ט, וכתב במלאכת
 יו"ט [טו] כי לדעת הראב"ד דין "מתוך" שוה
 לדין מכשירין כיון ששניהם נלמדו מ"לכם".
 אכן, כבר ביארנו לעיל [בדעת רש"י] שיש
 מלאכות הנחשבות כ"מלאכות הנאה" שלא
 נאסרו ביו"ט, ויש מלאכות עבודה שהותרו
 לצורך אוכל נפש. ואם כן יש לומר שגם
 הראב"ד לא דן בעצם טעם ההיתר "מתוך", אלא
 במלאכות עבודה הנעשות לצורך אוכל נפש,
 ולכן השוה דינם למכשירין, כי כל היתרן הוא
 רק מפני הצורך, ועיין בהערה 17 על תוס'
 שהוכחנו ביאור זה בדברי הראב"ד.

וראה להלן [כא ב] שדעת הרשב"א והר"ן
 שההתר לחמם מים לרחיצה הוא "מתוך" שהותר
 לבשל לאוכל, והקשו הב"י והב"ח [תקא] שהרי
 הר"ן עצמו כתב [לג א] שמותר לבקע עצים
 לחימום "דכאוכל נפש הוא", ולא הוצרך
 ל"מתוך", ובמג"א נקט שכוונתו שהנאה אינה
 או"נ ממש, אך גם אינה כ"מכשירין" כי נהנה
 מגוף הדבר.

ודעת הרמב"ם והמאירי בפירוש המשנה
 שם שרחיצה וכל הנאות הגוף בכלל אוכל נפש
 הן, והעיר הפרי חדש [תקא ב] מהסוגיא
 בכתובות שהיתר בעילה ביו"ט הוא רק "מתוך"
 שהותרה חבלה בשחיטה, וכבר כתב שם
 השטמ"ק שהיתר בעילה נלמד בגזירת הכתוב
 מקרא ולא "מתוך" גרידא, ובשער המלך [יו"ט

שחיטה שאינה לצורך אוכל נפש אלא לצורך גבוה.

כי מתוך שהותרה שחיטה לצורך אוכל נפש של אדם, הותרה נמי שלא לצורך אדם, ואף שאין עולה נאכלת, מותר לשחוט לצורך הקרבתה, ואפילו היא נדבה, ולמה ילקה.

מתקיף לה רבה: ממאי דבית שמאי ובית הלל – בהא פליגי?

דלמא, גם לפי בית הלל לא אמרינן "מתוך", ומשנתנו העוסקת בהוצאה ולא בשחיטה דברי הכל היא.

אמר ליה רבי יצחק לתנא: דאמר לך ברייתא זאת, מני, מדברי מי היא? – בהכרח מדברי בית שמאי היא, דאמרי: לא אמרינן "מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש". ולכן לא התירו שחיטת עולה שאינה לצורך אוכל נפש.

דאי כדעת בית הלל, הא אמרי במשנתנו, שמוותר להוציא דברים שאינם אוכל נפש, ובהכרח שסברו כי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה נמי הוצאה שלא לצורך!

ולדבריהם, הכא נמי, הוא הדין שהותרה

שהוא דבר שאין בו צורך קצת, ואסור להביאו מדאורייתא, ודינו כהוצאת אבנים.

ובעל המאור כתב [והביאו הרשב"א להלן בסוגיין] כי אף דאמרינן מתוך, אסור להביאן לכתחילה, כיון שעולת נדבה כולה לגביה ואין להדיוט בה כלום, רק שאינו לוקה כי עשה לצורך מצוה, [והרשב"א נקט בדבריו שלפיכך האיסור רק מדרבנן].

והראב"ד תמה על דבריהם, כי אם אכן אין לוקה על הבאת נדרים ונדבות, למה הוצרכו לומר דרב יצחק בר אבדימי סבר כמאן דאמר מביאין נדרים ונדבות ביו"ט, והרי לבית הלל אף אם אין מביאין אין לוקין, וכיון שבברייתא שנינו שלוקה, הוצרך להעמידה כבית שמאי.

ובתוס' להלן כתבו, וכן נקט הרשב"א, שבקרבנות יש טעם להתיר משום הסברא שלא יהיה שולחנך מלא ושלחן רבך ריקן, ונחשב משום כך לצורך יו"ט. אך רש"י סובר שאין סברא זו חשובה כצורך שמחת יו"ט, ולכן נקט ש"מתוך" מתיר אף כשאין צורך כלל, ולהלן נאריך בזה, ועייין גם בהערות על תוס'.

נדרים ונדבות קרבים ביו"ט, ולמה אמר רב יצחק בר אבדימי שזו דעת בית שמאי, ותוס' תירצו דלפי בית הלל אין נדרים קרבים משום דכתיב לכם, והוי לאו הבא מכלל עשה, שאין לוקין עליו, ובברייתא אמרו שלוקה, ובהכרח היא כדעת בית שמאי.

ובעל המאור והרשב"א כתבו שנחלקו לקמן אמוראי מהי דעת בית הלל, ורב יצחק בר אבדימי סבר שלבית הלל נדרים ונדבות קרבין ביו"ט, והיינו משום דהתירו "מתוך", ולכאורה משמע מדבריו, כי למאן דאמר שבית הלל אסרו להביא נדרים ביו"ט, בהכרח דלית ליה מתוך, וכן נקט החזון איש [או"ח קכט ד] מסברא דנפשיה, עיי"ש.

וכבר עמדו על כך הרא"ה והשט"מ [לקמן יט א] ודנו אם סבירא ליה מתוך והאיסור להביא נדרים ונדבות הוא רק מדרבנן, כיון שאינו מפורש בהיתר הכתוב, שהרי אפשר לעשותו מערב יו"ט, ואינו נראה כדבר שנעשה לצורך יו"ט, וגם אין זה דבר השוה לכל נפש, אך הסיקו דלית ליה מתוך לגבי הבאת קרבן, כיון

והנידון במשנתנו הוא בשאלה אחרת לגמרי: האם יש תקנת ערוב חצירות, והאם יש איסור מלאכת הוצאה רק לשבת, ואין כלל תקנת ערוב חצירות, ואין כלל איסור הוצאה ליום טוב.

או שמא איסור הוצאה ותקנת עירוב חצירות נוהגים גם ביום טוב —

ובכך קא מיפלגי בית שמאי ובית הלל, וכפי שמבארת הגמרא:

מר בית שמאי סבר: יש ערוב והוצאה לשבת ויש ערוב והוצאה ליום טוב. ולכן לא הותרה ביום טוב אלא הוצאה לצורך אוכל נפש.

ומר בית הלל סבר: יש ערוב הוצאה לשבת, ואין ערוב והוצאה ליום טוב, ולכן מותר להוציא ביום טוב גם דברים שאינם צורך אוכל נפש.

והמקור לחלק בין שבת ליום טוב דוקא

במלאכת הוצאה, מוכח כדכתיב בדברי הנביא ירמיהו [יז] "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת".⁽⁵⁾

וכך יש לנו לדייק מהכתוב:

בשבת — אין, אל תוציאו!

אבל ביום טוב — לא נאסרה לכם ההוצאה!

ונמצא שגם בית הלל יכולים לסבור כמו ששינונו בכרייתא שהשוחט עולת נדבה ביום טוב לוקה, כי מלאכת שחיטה לא הותרה ביו"ט שלא לצורך, שהרי לא שינונו כלל זה אלא בהוצאה שלא נאסרה ביו"ט.

מתקיף לה רב יוסף על רבה: אלא מעתה, שלדעת בית הלל לא נאסרה כלל הוצאה ביום טוב — ליפלגו בית הלל על בית שמאי גם בהוצאת אבנים, וישמיעונו כי לדעתם מותר להוציא ביום טוב לרשות הרבים אפילו אבנים, שבשבת נאסר אפילו טלטולם בתוך הבית!

[פב] ביאר שלא נעשה על ידי ההוצאה שינוי בחפץ, ובשאר מלאכות חל שינוי בחפץ. תוס' בשבת [ב א] כתבו שמסברא אין חילוק בין העברה מרשות היחיד לרשות הרבים לבין העברה מרשות יחיד אחת לשניה. וחידוש זה שרק העברה מרשות יחיד לרבים נאסרת, אינה נחשבת מלאכה גמורה כשאר מלאכות, והרמב"ן והרשב"א [שם] ביארו כי כיון שמשא גדול מותר לשאתו ברשות היחיד ואילו העברה לרשות היחיד נאסרה אפילו במשא כגרוגרת, אין לך בו אלא חידושו. ואינו דומה לשאר מלאכות שאסורות מחמת עצמן ואין בהם חילוק בין הרשויות. ועיי' חתם סופר [או"ח קמז], ובהערות על תוס'.

5. רש"י פירש שהוצאה ילפינן מויעבירו קול במחנה, ורבה למד מאזהרת ירמיה שלא יוציאו "ביום השבת" שלא נאסרה הוצאה אלא בשבת, ורב יוסף הוכיח כי ב"ויעבירו קול במחנה" אסרו גם על יו"ט, שהרי נאמרו שם גם שאר מאלכות, וירמיה הזהיר על רק השבתות כי הם חמורים יותר, והלואי שישמעו ויזהרו לפחות בהם. וביאר מהרש"א שלא פירש כי אזהרת ירמיה היתה דוקא על השבתות, כיון שבי"ט יש היתר של "מתוך", שאלו כן היה ירמיה צריך לומר כן בכל המלאכות ולאו דוקא בהוצאה. ותוס' והרשב"א ביארו כי טעמו של רבה לחלק בהוצאה מפני שהיא מלאכה גרועה. ובביאור סברא זו מצינו שלש דעות: האור זרוע

אין איסור הוצאה ביום טוב, אין טעם לגזור איסור על טלטול אבנים ביום טוב! ? (6)

זמוכיח רב יוסף: **אלא, מדלא מפלגי בית הלל באבנים** — **שמע מינה** כי לכולי עלמא הוצאה נחשבת מלאכה ביום טוב, ולא

ואין לומר שאסור לטלטל אבנים משום מוקצה, שהרי כל גזירת איסור מוקצה בטלטול אבנים בשבת נועדה למנוע מכשול של הוצאה [ומה שלא גזרו על האוכלים ועל הכלים שלא לטלטלם זה מחמת שאין הציבור יכולים לעמוד בגזירה שכזו], ואם

וכתבו הפני יהושע כאן, והחתם סופר [בשבת קמב ב] שדבר שאינו ראוי לשימוש ואין לו שם כלי נאסר בגזירת מוקצה הראשונה ולא בגזירת נחמיה על הכלים, ולפי זה יוצא מדברי רש"י כי אף הגזירה הראשונה היתה משום איסור הוצאה, ולכאורה מכאן יש לתמוה על מה שביארו האחרונים בדעת רש"י [הובא בהקדמה ובתחילת המסכת] כי גזירה הראשונה על השתמשות נאסרה משום הכנה, ורק גזירת נחמיה על טלטול כלים היתה משום הוצאה.

ובהכרח צריך לומר שלא הוצרכו בגזירה הראשונה לאסור משום חסרון הכנה, אלא את החפצים שיש להם שם כלי וראויים לשימוש, ואיסורם רק מפני שהוקצו מדעת האדם, אך כל שאינו כלי או אוכל, נאסר משום הוצאה, [ואף שכתב רש"י כי היה ראוי לגזור גם על כלים, אלא שאין הציבור יכול לעמוד בכך, אין הכוונה שכלם יאסרו אטו הוצאה, אלא רק המחוסרים הכנה שנאסרה השתמשותם, ממילא שבו ונכללו בגזירת טלטול משום הוצאה, כיון שיכול הציבור לעמוד בגזירה עליהם ואין טעם להתירם].

וראיה לדבר, שהרי לדעת רבה בית הלל סוברים שאין הוצאה ביו"ט, ואם כן יקשו כל המשניות לעיל שאסרו בית הלל טלטול ביצה ועלי ביום טוב, אף שאי אפשר לגזור עליהן אטו הוצאה, ובהכרח שכלים ואוכלין נאסרו משום חסרון הכנה, ורק אבנים ודברים שאין עליהם שם כלי או אוכל איסורן משום הוצאה. ועיין בתוס' [ד"ה ה"ג] שכתבו כי לדעת רש"י "כל

ובשאגת אריה [סימן ע] וכן בספרו טורי אבן [מגילה ז ב] נקט שרבה למד מדכתיב "ביום השבת", שבת שהיא חמורה שענשה במיתת ב"ד, אסרה בה התורה הוצאה, ויו"ט הקל הותרה בו הוצאה, ולכן למד שהוא הדין ביום כיפור שעונשו בכרת, לדעת רבה לא יאסר בו הוצאה. [והיא מחלוקת אמוראים בכריתות יד א] וכיון שלמסקנא נדחו דברי רבה, המוציא ביום כפור חייב כרת. וכן מבואר בתוס' כתובות [ז א ד"ה אלא] שדברי רבה הם רק הוה אמינא, עי"ש. ועיין שטמ"ק כאן.

ועיין ב"ח [או"ח תריא] וביאור הגר"א [תטז ד] שלמדו בדעת רש"י דמסקינן להתיר הוצאה ביום כפור. ובאור שמח [יו"ט א ד] ביאר שדעת הירושלמי כהבנת רבה במחלוקת בית שמאי ובית הלל בהוצאה.

וראה באבי עזרי [משביתת עשור א ב] שאף למאן דאמר אין עירוב והוצאה ליום כפור מכל מקום עשה דשבתון יש בהוצאה, והוא הדין ביו"ט, אלא שרבה סובר כי אין ביו"ט עשה דשבתון כלל, ודבר זה תלוי במחלוקת אמוראים [בשבת כד ב] ולהלכה יש עשה דשבתון ואם כן גם ביו"ט תאסר הוצאה. [ובשאגת אריה נקט שהאיסור רק מדרבנן].

6. רש"י פירש קושית הגמרא, שהרי אם אין איסור הוצאה אין איסור טלטול, כיון שגזרו על טלטול אבנים משום איסור הוצאה, ולא גזרו על טלטול אוכלים וכלים שהיא גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה.

ואף רבי יוחנן סבר שבית שמאי ובית הלל ב"מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך" פליגי. ולדברי הכל הוצאה נחשבת מלאכה מן התורה ביום טוב.

דתני תנא קמיה דרבי יוחנן: המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב, ואכלו — לוקה המיש.

א. לוקה משום מבשל גיד. דהיינו, על מלאכת בישול ביום טוב, לפי שהוא בישול שלא לצורך, כי הוא מבשל גיד שאסור באכילה.

ב. ולוקה משום אוכל גיד הנשה.

הותרה אלא לצורך אוכל נפש כשאר המלאכות.

[ומה שהזהירם ירמיה דוקא על השבתות, לא מפני שאין איסור הוצאה ביום טוב, אלא משום שאיסורי שבת חמורין, שנסקלין עליהן, וקוה שישמעו לו להמנע מהוצאה לפחות בשבת — רש"י].

ורק בהוצאה שלא לצורך פליגי, שבית הלל סברו כי מן התורה היא מותרת מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, [ורק רבנן אסרוה באופן שטורח בה שלא לצורך]⁽⁷⁾, ובית שמאי אסרוה מן התורה כשנעשית שלא לצורך אוכל נפש.

ומוסיפה הגמרא:

טירחא שלא לצורך, כהוצאת אבנים, גזרו רבנן לאסור.

ותוס' ושאר הראשונים הבינו שכוונתו להתיר אפילו בלא צורך כלל, והיינו שכל סוג מלאכה שיש בה אפשרות שתועיל לצורך אוכל נפש, הותרה לגמרי, ואין הצורך מתיר את עשיית המלאכה, וכן משמע בשטמ"ק כתובות [ז א] שכתב כי "כל המלאכות שהותרו לצורך אכילה, לא היו בכלל לא תעשה כל מלאכה, והאי דכתב רחמנא אשר יאכל לכל נפש, לסימנא בעלמא נקטיה, דכל המלאכות הנצרכות לאכילה יהיו מותרות ביו"ט".

אמנם נראה שרש"י ותוס' נחלקו בטעם ההיתר של מלאכת אוכל נפש. כי לכאורה שיטת רש"י תמוהה מהא דקיימא לן [בכתובות ז א] שלא הותרה מלאכה ביו"ט אלא לצורך דבר השוה לכל נפש, ולרש"י הלא ההיתר חל אף שלא לצורך כלל, [וכבר הקשה כן הרא"ש והוכיח כתוס', ובקרבן נתנאל דחה כי דבר שאינו שוה לכל נפש חמור מדבר הרגיל ואינו

דבר לא נאסר אלא משום הוצאה", ועדיין ניתן לדחוק כמבואר.

[ולדעת רב יצחק בר אבדימי ורב יוסף שנחלקו ב"מתוך" צריך לומר שאין היתר לטלטול כיון שגזרו עליו אטו הוצאה שלא לצורך, והיתר ד"מתוך" אינו מתיר את ההוצאה לגמרי, אלא ההיתר הוא בהוצאה לצורך אוכל נפש, ומה שמתוך כך הותרה אף שלא לצורך גמור אין זה היתר לטלטול. וכדלהלן. ועיין מנחת שלמה ח"ב לט. ולענין היתר "מתוך" באיסור מוקצה, עיין בהערה 13 על תוס']

וטעם הגזירה בטלטול אטו הוצאה מבואר ברש"י [לקמן לו א] שכל מעשה הוצאה תחילתו בטלטול החפץ ממקומו, ורצו חכמים להרחיק אדם ממעשה ההוצאה ואסרו הטלטול שבתחילתו.

7. דעת רש"י שלכולי עלמא יש הוצאה ביו"ט, אלא שהותרה מן התורה לצורך, וסברו בית הלל שמתוך כך הותרה גם שלא לצורך. ורק במקום

משום מלאכת הבערה של האש מתחת לכלי יב-ב שמבשל בו.

ג. ולוקה משום מבשל בשר בחלב. [ועל כך הוא לוקה גם ביום חול].

ד. ולוקה משום אוכל בשר הגיד שנתבשל בחלב.

אמר ליה רבי יוחנן: פוק, תני לברא! צא ושנה דין זה בחוץ, ולא כאן בבית המדרש!

ה. ולוקה

ולכאורה קל וחומר הוא, שאם הותרה מלאכה לצורך דבר שאינו אוכל נפש כלל, מתוך ששייך לעשותה לאוכל נפש, כל שכן שיש להתיר מלאכה הנעשית לצורך אוכל נפש, אף שכעת אינו צריך לו.

וכמה דרכים נאמרו בישוב שיטת רש"י מקושיות התוס'.

א. הר"ן כתב דהוצאת כלים מותרת ביו"ט אף שאינם לצורך כלל, ורק אם מוציאם לצורך מחר אסור משום הכנה, [ועיין חתם סופר כאן, ואמרי בינה יו"ט א] שכוונת הר"ן כי לצורך מחר נחשבת "מלאכת עבודה", ובאפיקי ים ח"ב טו נקט דכיון שנאמר קרא מיוחד לאסור הכנה, לא מועיל לה היתר "מתוך", ועיין בהקדמת המג"א לסי' תקכו, ובהערה 8 על תוס']. והיינו שסוג המלאכה הותר לגמרי, ואיסור הכנה מחזיר את האיסור דנחשב עבודה, וכדי להתירו הוצרכו לטעם דהואיל, [וכך הביא שער המלך פ"א מיו"ט ה"ב בשם הר"ן מכת"ן], ולכן אסורה הוצאת אבנים לצורך מחר, והוצרך רש"י לומר שהזהירן ירמיה על השבתות החמורין, כי גם ביו"ט אסורה הוצאה לצורך מחר מדאורייתא.

ב. הפני יהושע נקט כי אין כוונת רש"י להתיר שלא לצורך כלל, שהרי אסרו לעשות מוגמר ביו"ט, כיון שאינו שוה לכל נפש. אלא רצונו לומר שהותרה המלאכה הנצרכת לו, כגון הוצאת אבנים לצורך מקומן או לשבת עליהן, אף שאין בה צורך אוכל נפש ולא הנאת הנפש, והיינו שהותרה מלאכה אף על פי שאינה לצורך

לצורך, עי"ש ובמגיני שלמה]. ועוד תימה ממה שאסרו [בשבת כד ב] מילה שלא בזמנה ביו"ט, ולא התיירה מתוך שהותרה שחיטה אף שאינה לצורך, [וראה הגהות רעק"א לאו"ח שלא ומלאכת יו"ט פט שדנו בזה, וכבר כתב היראים שגזירת הכתוב היא, ונחלקו בזה אמוראים בשבת קלג א, עי"ש].

ובהכרח, שלא סבר רש"י כן אלא במלאכות המיועדות במהותן לצורך אוכל, ובהם אין הצורך מתירן ביו"ט, אלא רק מגדירן כ"מלאכות הנאה", וממילא אינן בכלל איסורי יו"ט, ולפיכך אין ההיתר חל אלא באותו מעשה שנחשב כהנאה, אך שחיטה אינה מתרת כל חבורה, כי אין זו מהותה של שחיטה המותרת להנאה. ואילו שאר המלאכות לא הותרו אלא כשעשייתן לצורך דבר השוה לכל נפש, כי רק הצורך מתירן. [ועיין קובץ שיעורים אות מג]. [ועדיין תמוה, דמקשינן בכתובות שם, צבי שאינו שוה לכ"נ לא נשחטיה, ומשמע שאפילו שחיטה לאוכל תלויה ב"צורך", וצ"ע].

ודעת תוס' ושאר הראשונים ש"הצורך" הוא המתיר בכל סוגי המלאכות, ולכן הקשו על רש"י שהתיר אף שלא לצורך כלל, אם כן איך שייך איסור הוצאה ביו"ט, והרי אפילו אבנים לא נאסרו אלא משום טירחא. ומקושיית רב יוסף משמע שפשיטא ליה לחייב על הוצאה ביו"ט לכולי עלמא. ועוד הקשו, למה הוצרכו בפסחים [מז א] להתיר לאפות ולבשל מיו"ט לחול מסברא דהואיל ואי מקלעי אורחים, והרי משום "מתוך" הותרה כל מלאכה שמועילה לאכילה,